

Розділ 1
**АГРАРНА ПОЛІТИКА І ВДОСКОНАЛЕННЯ
ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В АПК**

УДК 336.330
JEL Q 018

**АКТИВІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ РІЗНОУКЛАДНОСТІ**

К. Васьківська, д. е. н.

ORCID ID: 0000-0002-1615-3488

В. Науменко, А. Довбенко, Д. Шуєва

Львівський національний університет імені Івана Франка

<https://doi.org/10.31734/economics2019.26.005>

Васьківська К., Науменко В., Довбенко А., Шуєва Д. Активізація підприємницької діяльності об'єднаних територіальних громад в умовах різноукладності

Підкреслено важливість активізації підприємницької діяльності об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. Зазначено, що розвиток підприємницької діяльності слід розглядати в контексті функціонування об'єднаних територіальних громад. Підкреслено, що кожна територіальна одиниця виступає частиною більшої соціально-економічної системи, що обумовлює існування чинників, які впливають на формування підприємницького середовища громади, і або залежать від впливу та дій органів місцевого самоврядування, або відповідний вплив на них відсутній. Наголошено на пріоритетності збалансованого розвитку територіальної громади як соціально-економічної системи, який ґрунтується на визначенні сталості розвитку територіальної громади як стратегічного завдання функціонування органів самоврядування та динамічній рівновазі як основі розвитку громади. Підприємництво розглянуто як інструмент зростання зайнятості на території громади та джерело підвищення дохідності місцевого бюджету і жителів території, тобто як засіб підвищення якості життєдіяльності населення. Виокремлено проблеми, що негативно впливають на розвиток підприємництва об'єднаних територіальних громад: відсутність налагодженої та ефективної системної координації дій зацікавлених сторін, до яких належать центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання підприємців, міжнародні організації, проекти міжнародної технічної допомоги, які реалізуються на території України; неузгодженість державної політики у сфері розвитку підприємництва та нестабільність і непередбачуваність регуляторного середовища, в якому функціонують суб'єкти підприємництва. На основі врахування практики країн, котрі характеризуються суттєвими успіхами в питанні розвитку підприємництва, виділено основні напрями активізації підприємницької діяльності об'єднаних територіальних громад, а саме: створення сприятливих економічних умов розвитку підприємств, розширення доступу малого і середнього підприємництва до фінансування, спрощення податкового адміністрування для підприємств, популяризація підприємницької культури та розвиток підприємницьких навичок, інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств.

Ключові слова: напрями активізації, підприємницька діяльність, об'єднані територіальні громади, податкове адміністрування, інвестиційно-інноваційна діяльність, підприємницька культура.

Vaskivska K., Naumenko V., Dovbenko A., Shueva D. Activation of entrepreneurial activities of the united territorial communities in the conditions of variety

The article emphasizes the importance of enhancing the entrepreneurial activity of the united territorial communities in the conditions of decentralization. It is noted that business development should be considered in the context of the functioning of the united territorial communities. It is emphasized that each territorial unit acts as part of a larger socio-economic system, which determines the existence of factors affecting the formation of the entrepreneurial environment of the community and, or depend on the influence and actions of local self-government bodies, or there is no corresponding influence. The priority is given to the balanced development of the territorial community as a socio-economic system, which is based on defining the sustainability of development of the territorial community as a strategic task of functioning of self-government bodies and dynamic equilibrium as the basis of community development. In the article, entrepreneurship is considered as a tool for increasing employment in the community and a source of increasing the profitability of the local

budget and residents, in other words as a means of improving the quality of life of the population. The problems that negatively influence the development of entrepreneurship of the united territorial communities are highlighted: the lack of well-established and effective systematic coordination of stakeholders' actions, which include central and local executive bodies, local self-government bodies, public associations of entrepreneurs, international organizations, projects of international technical assistance implemented on the territory of Ukraine; inconsistency of state policy in the field of entrepreneurship development and instability and unpredictability of the regulatory environment in which business entities operate. Based on the practice of countries characterized by significant successes in the development of entrepreneurship, we identify the main directions of activation of business activity of the united territorial communities. That is: creating favorable economic conditions for the development of enterprises, expanding access to financing for small and medium-sized enterprises, simplifying tax administration for enterprises, promoting the entrepreneurial culture and developing entrepreneurial skills, and investment and innovation activities of enterprises.

Key words: activation areas, entrepreneurial activity, integrated territorial communities, tax administration, investment and innovation activity, entrepreneurial culture.

Постановка проблеми. Створення економічних умов для економічного розвитку суб'єктів підприємництва об'єднаних територіальних громад (ОТГ) є одним із вагомих завдань економічної політики регіонів. Виконання таких завдань вимагає відповідних як теоретичних, так і практичних основ, ефективного, гармонізованого з міжнародною європейською фінансово-кредитною системою механізму фінансового забезпечення функціонування бізнес-структур. Умови функціонування приміських територій зазнали значних змін під впливом цілого спектра політичних, економічних, екологічних, природничих, соціальних чинників. Вплив цих чинників зумовив зростання нерівномірності економічного розвитку як підприємств, так і об'єднаних територіальних громад. Сьогодні вимагає зміни пріоритетів у розвитку підприємницької діяльності об'єднаних територіальних громад.

Зміна пріоритетів місцевого розвитку в контексті реформування адміністративно-територіальних формувань базового рівня та передачі на рівень місцевого самоврядування відповідальності, ресурсів та повноважень для забезпечення розвитку території висуває нині на передові позиції питання економічного розвитку об'єднаних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми розвитку підприємницької діяльності об'єднаних територіальних громад присвятили свої праці такі вчені-економісти, як І. Вахович, С. Давимука, М. Козоріз, І. Сторонянська. Внесок в обґрунтування змін адміністративно-територіального устрою в Україні як вихідної умови набуття нових функціональних і фінансових якостей територіальної громади зробили М. Долішній, П. Жук, В. Кравців, М. Карлін, С. Шульц, І. Тимечко та ін. Але водночас аналіз

праць українських і закордонних дослідників у світлі сучасних викликів розвитку підприємництва об'єднаних територіальних громад в Україні дає підстави стверджувати про необхідність поглибленого вивчення методологічних і практичних аспектів досліджуваної проблеми з метою вироблення пропозицій щодо активізації підприємницької діяльності громади.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження було обґрунтування теоретичних основ і розроблення практичних рекомендацій щодо активізації підприємницької діяльності об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. З цього випливає низка завдань, зокрема, виявити проблеми функціонування підприємств, дослідити економічні основи підприємницької діяльності об'єднаних територіальних громад і виробити пропозиції щодо їхньої активізації.

Виклад основного матеріалу. Розвиток підприємницької діяльності слід розглядати в контексті функціонування об'єднаних територіальних громад. Тому в умовах відповідальності органів самоврядування та підприємств, що становлять основу економіки ОТГ, за її майбутнє як у соціальному, так і економічному спрямуванні варто наголосити на пріоритетності збалансованого розвитку територіальної громади як соціально-економічної системи, який ґрунтується на:

- визначенні сталості розвитку територіальної громади як стратегічного завдання функціонування органів самоврядування;
- динамічній рівновазі як основі розвитку громади;
- гармонійності розвитку об'єднаної територіальної громади – полягає у взаємозв'язках та взаємозалежності в системі «соціальна сфера – економічна сфера – екологічна сфера»;

- стабільності розвитку – підтримання позитивних тенденцій розвитку громади впродовж тривалого періоду; конкурентоспроможності – активізація можливостей суб'єктів підприємництва громади нарощувати власний потенціал та ефективно використовувати сильні сторони;

- безпеці – здатність територіальної громади як соціально-економічної системи до самовідтворення й протистояння дестабілізаційним чинникам.

Сьогодні саме розвиток підприємництва як виду діяльності розглядається як основний стимулятор розвитку самої громади та підвищення її фінансової спроможності. Насамперед підприємство розглядають як інструмент зростання зайнятості на території громади та джерело підвищення дохідності місцевого бюджету й жителів території, тобто як засіб підвищення якості життєдіяльності населення.

Акцентуючи увагу на необхідності економічного розвитку громад, слід зауважити, що кожна територіальна одиниця виступає частиною більшої соціально-економічної системи, що обумовлює існування чинників, які впливають на формування підприємницького середовища громади і або залежать від впливу та дій органів місцевого самоврядування, або відповідний вплив на них відсутній. Серед таких – географічне розташування територіальної громади, її місцезнаходження відносно інших громад, наявність природних ресурсів. Такі чинники виступають причиною диференціації територіальних громад та «привілейованого становища» одних порівняно з іншими.

Зважаючи на децентралізаційний підхід до організації державної підтримки розвитку підприємництва, який базується на принципі субсидіарності та визначає доцільність розподілу завдань між центральним та місцевим рівнями, важливо розглядати основні напрями підтримки розвитку підприємництва на цих двох рівнях.

Серед основних проблем, які негативно впливають на розвиток підприємництва на територіях громади, можна виділити такі:

- відсутність налагодженої та ефективної системної координації дій зацікавлених сторін, до яких належать центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання підприємців, міжнародні організації, проекти міжнародної технічної допомоги, які реалізуються на території України;

- неузгодженість державної політики у сфері розвитку підприємництва;

- нестабільність і непередбачуваність регуляторного середовища, в якому функціонують суб'єкти підприємництва та ін.

Протягом останніх трьох років в Україні відбулися фундаментальні зміни в системі місцевого самоврядування, особливо в частині формування місцевих бюджетів та утворення нового потужного суб'єкта місцевого самоврядування – об'єднаних територіальних громад.

Нові громади одержали чималі фінансові ресурси, їхні бюджети стали пропорційними із бюджетами міст обласного значення, а державна підтримка дала такій громаді стимул створювати на сільських територіях нові можливості для одержання людьми послуг, яких раніше їм не вистачало. Проте сьогодні є актуальним питання, яке широко обговорюється науковцями та громадськістю: чи цих коштів буде достатньо для забезпечення повноцінних потреб ОТГ та які є можливості покращання фінансової спроможності ОТГ.

Відповідно до змін, внесених до Бюджетного кодексу, об'єднані територіальні громади отримали нові фінансові ресурси. Впровадження єдиного податку дає змогу оптимізувати податкове навантаження багатьох підприємств і знизити рівень витрат на забезпечення податкового зобов'язання, проте держава втрачає вагомий механізм забезпечення надходжень до державного бюджету за рахунок податкових платежів, оскільки єдиний податок у повному обсязі зараховується до місцевих бюджетів та й становить собою меншу суму, аніж плата податків з доходів чи прибутку [5]. З точки зору всіх рівнів оцінювання ефективності простежується позитивне значення спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для держави й підприємництва.

Податок на доходи фізичних осіб та податок на прибуток, як і спрощена система, важливі для формування місцевих бюджетів. Досліджуючи об'єднані територіальні громади Львівської області, бачимо, що ці податки мають важливу фіскальну цінність і для територіальних громад, котрі можуть розпоряджатися коштами, які акумулюються, в тому числі і з малого підприємництва (табл. 1). Із наведених даних можна дійти висновку, що виконання цих податків в області вище, аніж планувалося на початку періоду, що сприяє перевиконанню показників із надходжень, а тому й підвищує ефективність наповнення бюджетів відповідних територій.

Але, попри ефективність спрощеної системи, вважаємо, що вона стає проблемою для вітчизняної економіки, оскільки провокує тінізацію діяльності спрощенців. Так, варто погодитися, що рівень тіньової економіки в Україні високий.

Динаміка надходження податку з доходів та податку на прибуток до місцевих бюджетів Львівської області*

Рік	Сума податкових платежів, млн грн		Виконання плану, %
	затверджено місцевими радами	виконано за звітний період	
2015	2912,6	3145,4	107,9
2016	4557,2	4804,1	105,4
2017	5746,4	5881,4	102,3

*Опрацьовано на основі джерела [2].

Важливою ознакою як доступності певного фінансового ресурсу для розвитку об'єднаних територіальних громад, так і зацікавленості місцевих органів влади в його застосуванні є регулярність, постійність і сталість, а відтак і можливість врахування при здійсненні довгострокового планування та використання в майбутньому. Треба зазначити, що разові джерела (наприклад, приватизація чи продаж комунального майна) швидко вичерпуються і не забезпечують сталості фінансування потреб у сфері місцевого соціально-економічного розвитку. Тому увагу належить приділяти тим джерелам фінансування місцевого розвитку, які можуть використовуватися багаторазово, тим більше регулярно [4].

Зацікавленість і безпосередній вплив органів місцевого самоврядування має припадати на запровадження та збільшення мобілізації надходжень від місцевих податків і зборів (наприклад, завдяки формуванню повної бази суб'єктів, у чий власності перебуває нерухоме майно, в т. ч. земля) [3].

Зовнішніми джерелами бюджетних коштів є державний бюджет. Зокрема, до бюджетних надходжень зовнішнього характеру можуть бути віднесені цільові субвенції з державного бюджету, у т. ч. в рамках виконання державних або регіональних цільових програм, інвестиційних проектів (програм), чи фінансування проектів ОТГ з Державного фонду регіонального розвитку.

Ще однією можливістю покращання фінансової спроможності ОТГ є інвестиційні джерела фінансування місцевого соціально-економічного розвитку. Особливістю інвестицій як джерела фінансування місцевого соціально-економічного розвитку є те, що вони спрямовуються на реалізацію певного проекту безпосередньо, а не через бюджет ОТГ. Інвестиційні джерела можуть перебувати як у приватній власності, так і повністю або частково у комунальній.

Окремим джерелом фінансування місцевого соціально-економічного розвитку є грантові кошти. Сьогодні в Україні грантові джерела часто мають вирішальне значення для фінансування різноманітних проектів у сфері місцевого розвитку. Грантова допомога може бути у формі як грошових коштів (безповоротні гранти), так і консалтингових послуг, обладнання, матеріалів, які надаються на безповоротній основі.

Сьогодні серед усіх видів джерел фінансування місцевого розвитку за економічним змістом на практиці найчастіше вдаються до тих, з яких можна одержати певні кошти. Набагато рідше органи місцевої влади використовують механізм надання майна чи майнових прав або ж спільну діяльність місцевих органів влади та суб'єктів господарювання, серед них і приватних (державно-приватне партнерство, інвестиційні проекти, інноваційні науково-технічні програми тощо). Потенційним джерелом залучення фінансових ресурсів для розвитку ОТГ можуть бути міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами влади регіонального та локального рівнів. Нові можливості для економічного розвитку регіону та отримання додаткових фінансових ресурсів можуть надати міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевої влади, що з одного боку, посилює роль місцевої влади в суспільному житті, а з іншого – наблизить регіон до загальносвітових інтеграційних процесів. Серед основних перешкод на цьому шляху є невідповідності вітчизняної моделі місцевого самоврядування вимогам європейського адміністративного простору, неконкурентоспроможність владних структур у питанні реалізації міжнародних програм фінансування проектів на засадах співфінансування [1, с. 107].

На основі врахування практики країн, які характеризуються суттєвими успіхами в питанні розвитку підприємництва на території, виділимо основні напрями активізації підприємницької діяльності об'єднаних територіальних громад (табл. 2).

Отже, серед основних напрямів активізації підприємницької діяльності об'єднаних територіальних громад виділимо такі:

- створення сприятливих економічних умов розвитку підприємств;
- розширення доступу малого і середнього підприємництва до фінансування;

– спрощення податкового адміністрування для підприємств;

– популяризація підприємницької культури та розвиток підприємницьких навичок;

– інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств.

У більшості об'єднаних територіальних громад поширені однакові проблеми, які сповільнюють розвиток підприємництва, серед них основними є перешкоди веденню підприємницької діяльності, проблеми розвитку місцевої інфраструктури та працевлаштування населення.

Таблиця 2

Напрями активізації підприємницької діяльності об'єднаних територіальних громад*

Напрямок активізації підприємницької діяльності	Зміст
Створення сприятливих економічних умов розвитку підприємств	Підвищення рівня інформаційного забезпечення
	Спрощення процедури реєстрації нових підприємств та закриття існуючих
	Удосконалення ліцензійної та дозвільної системи
	Зниження контролюючого тиску на підприємство
	Гармонізація законодавства у сфері технічних регламентів та сертифікації з європейськими вимогами
Розширення доступу малого і середнього підприємництва до фінансування	Розширення кредитування підприємництва комерційними банками
	Використання схем гарантування кредитів
	Надання послуг із лізингу
	Послуги з факторингу
	Використання венчурного капіталу, залучення коштів неформальних інвесторів, краудфандинг
Спрощення податкового адміністрування для підприємств	Впровадження електронної податкової реєстрації та спрощення системи податкової звітності
	Повернення ПДВ
	Спрощення вимог до ведення документації
Популяризація підприємницької культури та розвиток підприємницьких навичок	Проведення Глобального моніторингу підприємництва
	Стимулювання до навчання впродовж життя
	Активізація навчання суб'єктів підприємництва навичкам ведення експортної діяльності
	Підтримка підприємництва для окремих категорій населення
	Сприяння розвитку соціального підприємництва
	Соціальна відповідальність підприємництва
Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств	Формування інвестиційної привабливості ОТГ
	Використання інновацій в підприємницькій діяльності
	Диверсифікація економіки
	Стимулювання відтворення капіталу в економіці ОТГ
	Покращання екологічної ситуації

*Власне опрацювання.

Висновки. Можна зауважити наявність значної кількості напрямів забезпечення ефективного адміністрування підприємницької діяльності з боку органів місцевого самоврядування з метою досягнення активізації економічного розвитку об'єднаних територіальних громад. На основі визначення та аналізу основних проблем, які уповільнюють розвиток підприємництва, важливим є обрання ефективних методів та важелів покращання стану інвестиційного клімату та активізації бізнес-середовища, зокрема через поєднання економічних і неекономічних механізмів регулювання підприємницької діяльності об'єднаних територіальних громад.

Бібліографічний список

1. Васьківська К. В., Децик О. І. Інвестиційна діяльність суб'єктів підприємництва в системі бізнес-адміністрування: монографія / за заг. ред. К. В. Васьківської. Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС, 2019. 192 с.

2. Звіт про виконання бюджету Львівської області станом на 01.04.2017 року. URL: <http://www.treasury.gov.ua/reg/control/lviv/uk/publish/category/199995> (дата звернення: 03.04.2019).

3. Ливдар М. В., Пелехата О. В., Івахів М. А. Модернізація міжбюджетних відносин в умовах фінансової децентралізації. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (1). С. 302–310. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5\(1\)_77](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5(1)_77) (дата звернення: 16.06.2019).

4. Патицька Х.О. Фінансова децентралізація як основа формування самодостатніх територіальних громад. *Ефективна економіка*. 2015. №10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/57.pdf (дата звернення: 14.02.2019).

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів щодо податкової реформи: Закон України № 71 VIII від 28.12.2014 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/72019> (дата звернення 17.08.2019).

Стаття надійшла 29.08.2019